

15
13

اسم مستفید

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.225.1

ترکیب ادوات نسبت (لی) و (لو) صرفی ان الی غیر صرفی
قونیه لی، بر سر لو، سینه هانکیه فیه کله ای و
دولانی.

فایده ای بای محدود ادوات نسبت که کرب
نامی و ک عربی اسله لاصه کله. سائمه ده
فصل اولی: اصضائی، بقداری، شهرزوری
(در مستدریج اصضائی برزات - بنام بقداری اسما جمل بک
بنام صلح مستدریج شهرزوری این وید بکزی)

اسک آضنه ها، سیه کله بای فایده
اول بر او کندیله. قونیه وی، آنقوی
رینور. فقط قونیه لی آنقوی (ا) یونانی فیدیه
کدره که بونه، اتمام لزوم کورن. قونیه کی میوه برضا
قونیه وی دستور. صدر الیه قونیه وی
عریزه ادوات نسبت بای کده در. فقط بو
بایو نسبت بک عربی اسله اصضائی علی العدم اسما
خاصه لاصه کله. سینه، سینه

(11) آنقوی بقداری مستدریج شهرزوری
اصضائی برزات - بنام بقداری اسما جمل بک
بنام صلح مستدریج شهرزوری این وید بکزی
بای فایده
قونیه وی، آنقوی
فقط قونیه لی آنقوی (ا) یونانی فیدیه
کدره که بونه، اتمام لزوم کورن. قونیه کی میوه برضا
قونیه وی دستور. صدر الیه قونیه وی
عریزه ادوات نسبت بای کده در. فقط بو
بایو نسبت بک عربی اسله اصضائی علی العدم اسما
خاصه لاصه کله. سینه، سینه

عربی جزئیہ - جدید ، سابقہ ، سب سے پہلے ، سب سے پہلے ،
 سب سے پہلے ، فہم ، علم ، ادب ، صنف ، اصناف ، نکتہ
 ولسلو اتالیقی . فقط بویہ نمونہ الہرمن صدر من طبعہ
 صحیح فارسیک بار سنی کن تلفظ لہور ، ایرانی ، فارسی ،

عربی کبی .
 فارسی باؤ سبب ، لاصد لہرمن کلام - آخری مکور
 تیسرے ساعد - برتاؤ لفظی و تصویری اجرائی . سلا
 باؤ کسٹری فارسی باؤ سبب تلفظ ایدہ بلدیہ ، عربی
 صوفی ، اری ، وضعی ، نگی ویرا

عربی ہای اولہ اسم سبب قواعدی نمائیلہ صرف
 و زبانیہ نمبو زبانیہ بقدر . ذاتا بو قواعد ہم با فارسیہ
 لہم بطور کلام . اگر عرب سائی - فدا سراجہ انکسٹری
 نمبر و کلمہ اجماعی نمبو ایسا یک ایک لہر لو استثنائتہ
 برابر فقط و اتفاق نمبو . فقط مارا کہ عمالی نمبو
 سبب باؤ سبب لہر تک اسٹری . سائز لہم عربیہ
 سہی از لہ اسم سبب قواعدیہ کلامی بلذات اصنافیہ
 و استری

کے ہوادہ بصرہ سکاڈ لیر برابر رائنا لوللاندر بصرہ اکم سوسرہ

تبدیلیا کلیم تبدیلیا

نکۃ ، دولت (کہ الملک) در ... صبت (الہتہ) در (افست)
(الاضافہ در) (تجرہ) کی تاء زائدہ ایلہ نریا تیلناہ کلہ لیرہ کی
تار باؤ سبت لاصہ ان لیم حذف واسقاط لہندہ

کلی ، ملی ، صبتی ، اضافی ، تجزیہ رموز
برہ آفرزہ الف اولہ کلہ لیرہ کی نسیہ الف واوہ بظن

کلہ (صا) سترنہ نسیہ صوی رموز
اکم سوسرہ - تنبیہ ارانی کی - ثابت رجوع

ارائہ یا نسیہ کلہ طور : قیافت ملہ ، عادت قویہ ،
کلہ عربیہ ، ت لہر فلکیوہ . اجلہ ریاضیوہ ، نقشا و

نابصیوہ . کبی
(فعلیہ) ورتندہ اولہ اسلر (قطعی) صدوتہ کبیہ :

مدینہ ، صبتیہ ؛ مدنی ، صفتی و ستر اولہ
(معنی) کی اللہ الفی حرف اصدیہ نقلیہ کلہ لیرہ

الف واوہ قلب الہندہ : معنوی کبی
صکاء ، بیضاوی کی الف ثابت معدوم ایلہ نریا تیلناہ
کلہ لیرہ صفتی واوہ قلب الہندہ . صکاء کی ، صفاوی لیرہ
بر ستر (تہ) سترہ نسیہ صفتی واوہ

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 252253

(IV)

ساز شاد که کل مردم در اکی صورت بر عجب . سماوی ، سماوی ، سماوی
 شناوی ، شناوی (بره منوی) دارار . نفل بر زو نفل
 زحل که بر این نفل انصر هرز : نفل کتب سماوی و با برابر سماوی
 در بر . نفل گانه تانی شهر شبیه به بر شهر منوی بازار
 ربا ، عیبی ، موسی ، بخارا که کل لری کتب
 ایل صورت دارار بر کس الفک حدی در : دینی ،
 عیبی ، موسی بخاری صورت کبر . لکون بر اولام
 نفل در بر بیک (بخاری) بی نفل ایش . ربا لری
 ساره عرب بخاری بر در کل .
 ایل کس : الفک واوه فلی به : رنوی ، عیبی ،
 موسی ، بخاری . اینه برم سانه سیه بو نفل
 نفل اینه لکون بر بو نفل نفل ایش . ایل لری
 بخاری ایل لری بخاری بر
 ایل کس : الفک صکر واو نفل عیبی ،
 رباوی ، موسی ، بخاری ، بو نفل
 بیک (بخاری) بی نفل نفل عیبی ، رباوی لری
 نفل عیبی ایل لری

(7)

قَيْلَهُ وَرَتَّه كِي اَكَم سُرْب (فَقْلِي) سَكَنَه زَرْمَه
 قَدَا حِدْرَه دَر . سَهْرَه نَبِي اَبِيَه نَك نَشِيَه بِيَهْدَه (اَنْوِي)
 رَنْوَه . فَضْلَه (اَنْوِي) رَيْكَه هَلْفَرِيَه . اَم نَك اَبِيَه
 نَعْلَه رَه نَك اَكَم سُرْب (فَقْلِي) كَلَوَه . اَم نَك اَبِيَه
 حَلِيَه نَشِيَه (عَلَوِي) رَنْوَه .
 حَوَانِدَر سَهْرَه (حَاتَم) اَبِلَوَه اَكَم وَرَتَّه دَر (حَاتَم) وَرَتَّه
 رَكَلَه (طَبِي) نَبِيَه نَسَبَه اَبِيَه نَعْمَه (طَبِي)
 رَنْكَه لَزَمَه كَلَوَه . نَقْلَه صَرْفَه (طَلَّي) سَارَه لَه رَه
 اَشْفَه اَهْتَه . (حَاتَم طَلَّي) قَرِيَه نَك نَشِيَه ه
 يَه بِنَتَك كِي سَارَه اَلَه رَه قَرِيَه اَلْتَبِيَه زَانَا
 (قَرَوِي) رَنْبَه . فَضْلَه نَعْمَه كَانِبَه رِيَا غَلَطِيَه رَاه لَه
 اَك سَهْلَه كَلَوَه بِيَه غَلَطَه طَرْزَه اَرِيَه رِيَا غَلَطِيَه رَاه لَه
 صَبَه سَه سَارَه هَلْفَرِيَه قَانَك صَحِيَه (قَرَوِي) اَوَقَرِيَه
 وَصِيَه (قَرَوِي) دَر
 اَبَا نِيَا . عَمِيَه جَرْمَانِيَا دَسَدَه . خِيَه نَشِيَه ه
 (جَرْمَانِيَاوِي) نَوِيَلَا نَشِيَه . اَسْتَرْزَه رَه قَدَا نَشِيَه .
 (جَرْمَانِيَاوِي اَوَّلَه) كَبِيَه

15

(VI)

آیات (عربی) و یا (عربی) ریشه بره (اسامه)
جوانی (بیم بیلور)

سمن (سما) سننی (سنن) کبر کمانه سننه سنه
سننی دینک تقضای دره کنه رصطفا ایله
سننی نظری در بوزعه کده (رطفا ، برنقی)
دره صده ایله بز (رطفا ، سننوی) صوری سنن
و سننیش: عهد صاب رطفا ، بلوغت سننوی

رم ، فم کلور سننیش در (دوی) (افس) دره
نقل بز برنقی سننیش (دوی) سننیش آفند
و سننیش (افس) لاهورده سننیش

کجهونک سننیش (کردی) ریانه صندره نقل
طهریس (کردی) دره سننیش (افس) (افس)
رنبور بز سننیش صندره سننیش لغوی بریز
مار لفظک سننیش مائی و مائی دره

اکترب مائی ی سننیش (صیدلانی) رنبور
اهزا صیده سننیش سننیش (صیدلانی) رنبور
عهد صیدلانی موار صیدلانی

(VII)

عرب لغت کتب جلد سوم - صنف سید کتور ایسک کنوئی
 تجویز الکتور . بولہ . سیدہ زینب (فلائیہ) کتابی
 سر ایچی اللہ اسمہ اعترافہ ایسک ابرہ . (فناکر فلفہ)
 ربہ لوزدر ایسکری . اولہ سوتالکرک سہاسی ایبات
 ایسہ ایبا . اسلافہ جلد اسم سیدہ

TDV İSAM
 Kütüphanesi Arşivi
 No 2E.22S.7

اشرف الصاریم (۱)
 عوالم ازواجہ

افلائیہ : قواعد صفونہ ، دوایر ماسیہ
 ادر دولہ ، صوریات حکیم ، حسابات اعیانہ ، تقضیات
 معاملات فیوریہ ، مراسم شریعالہ ، صابان اعیانہ ، تقضیات
 صکک ، شہدہ رعیتہ ، بوترکیباتک صلوہ شوق تقضیات
 کلب ، رکلا ہلز شوق ساجریہ ضی اللہ محمد عانیانک طغریہ
 طغریہ قواعد مختلف کلمہ بزینہ آزل بیدہ ہندہ ابرہ
 ایسہ بود ایبات ایدرکہ بزہر فغہ عہہ نمایلہ ایسک
 صیوریتہ رکاز . عجم کتبہ لفرہ بر نلہ بایسہ بزہ ہدایہ ہندہ
 قواعد ہندہ اشہ کلرہ اشہ . فلفہ ادر ہندہ کندی سلفہ ہندہ
 ضاہرہ کلام اصولر بایسہ . حق جلد حکیم ، ساند دولہ
 ادر صفونہ ، اصول تجارت رعیوریتہ زار لسنی ہ سولہ ہندہ
 (۱) سوزنج الیہ ہندہ بہ نہ فلفہ ایسک ہندہ ہندہ ایسک ہندہ
 البواب ایسک (انہا) لفظونہ ہندہ ایسک ہندہ

TDVISAM
Kütüphanesi Arşivi
No 251225.9

« (نبات) کلمه سنده اسم سبب یا بره نباتی ، نباتیه بازه بیدر
دیده سکه ، ستره برون ، بر لوم نباتی ، الوانه نباتیه .

نباتی اصل طویه ، کتب نباتیه ، فوه انباتیه ،
جزیه نقطه زیاد ~~سخت~~ شبنم نزه جزیه نقطه ،
جزیه سابه صده کلامه . و لغزیرا . انبان طاهره .

(بیتورم) یعنی بر دم بیتورم ، بیتورم ، صیغیه که نباته عاید
بوی صده نقطه ~~نقطه~~ نقطه ~~نقطه~~ (اصول) آفته
ماء نبت کبیرک مدانه ~~نقطه~~ کلاب ~~کلاب~~ کلاب (اکرمک) زر

دبیرند . بجهه مصدر وارده که سازه بای نبت
صبرک ابره ، حرکات نفضیه ، حرکات نذرات نباتیه

یا فدر نفض و شافی و مجورین
برج (انفص) ربه صله (ایکوم) کبرک برندر . بایون برکی
مبارک می مکتوبین شریک یا سدا : « نفعه مکرر

آفته بای نبت کبیرک مدانه ~~نقطه~~ کلاب ~~کلاب~~ کلاب
اکرمک ایکنده ، برجهه در یا (انفص) دیا خود (ایکم)

کلمه برتره بری نذرات . (بونی یا زیشم اکرمک ایکنده) ریا (یون)
یا زنده نفعه ~~نقطه~~ اکرمک ~~کلاب~~ کلاب ~~کلاب~~ کلاب
لا شتره (اکرمک) کلاب ~~کلاب~~ کلاب ~~کلاب~~ کلاب

له کرده چایسورم . بطورده در طلحه بیه ابدیه . یوز
 صحیفه از همه کوندر بریم . یعنی هر روز صحیفه شی کوندر بریم
 لعم اولاد بریکور . فهمده سه بیفته نغزده هو اولاده
 (بیتنک انبات) کجا بنجار خانه کاندزها قوسنده جمله برکنانه
 سزه نغز نغز به صبح اینه امیره در صفت کلقنده کوندر بریم .
 بزانه صکره بابا صارت . یا شریا صاریکلا .

TDV İSAM
 Kütüphanesi Arşivi
 No 26.225.11

بانه نینه نارینه نلاه به کور کوردلک بیدی
 بیکه سانه ابرسان . صرند عربیه کب بونختت عدان کسکه
 سئد الف مودوم دیک بنام اوردنه الف ریدکینه دکی الفیه
 سزله آ . بلو بار سوده بر نقطه کی ب رکند . نای قوفیه
 دوزن نقطه سار لوت رکند . نای سانه اکی نقطه س اولام
 علی سفند کب نایب کلاز کان عربیه جمع فلیه
 لام سده سیده سوله نقطه جمع بجه (نقطه) کبی .

İsm-i Mensûblar

Türkçede Edât-ı Nisbet (Lı) ve (Lu) harfleri olduğu mâlûmdur. Konyalı, Bursalı, Selikaya hangisi hoş gelirse öyle kullanılmalı (x).

Fârisîde ise Yay-ı Memdûde Edât-ı Nisbetdir ki gerek Fârisî ve gerek Arabî isimlere lâhık olur. Lisânımızda da kabul olunmuşdur : İsfahânî, Bağdâdî, Şehrizûrî gibi. (Dostlarımdan İsfahânî bir zat - Bizim Bağdadî İsmâil Bey - Benim hocam Şehrizûrî meşhur Ömer Efendi idi dediğimiz gibi.)

İsm-in âharında Ha-i Resmîye olursa Yâ-y-ı Nisbîyeden evvel bir Vav getirilir. Konyevî, Ankaravî denir. Fakat Ankaralı (1), Bosnalı ta'bîrleri dururken bu kaaideye ittiba'a lüzum görülmez. Konyalı yerine de ba'zan Konevî denir. Sadrüddîn-i Konevî. (d)

Arabîde Yâ-y-ı Nisbet Yâ-y-ı Müşedededir. Fakat bu Yâ-y-ı Nisbet yalnız Arabî isimlerle ale'l-umûm esmâ-i hassaya lâhık olur. Şarkîyye, Şimâliyye, Garbîyye, Cenûbîyye - Cevvîyye, Semâviyye, Mustafaviyye, Siyâsiyye, Fennîyye, İlmîyye, Edebîyye, Sun'îyye, İctimâ'îyye, Felekîyye ve emsâli gibi. Fakat böyle müteharrik olmadığı suretde tıbbî Fârisînin ~~Yâ-y-ı Nisbeti~~ Yâ-y-ı Nisbeti gibi telâffuz olunur. İrânî, Fârisî, Arabî gibi.

Fârisî Yâ-y-ı nisbet, lâhık olduğu kelimedede - âhîrini meksûr kılmak dan başka bi te'sîr-i lâfzî ve ma'nevî icrâ etmez. Garbî, Cevvî, Mustafavî, Edebî, İctimâ'î, Felekî deriz.

Arabîde cârî olan İsm-i Mensûb kavâ'idini tamamiyle hıfz ve tatbîke mecbûriyetimiz yoktur. Zâten bu kavâ'id hem pek karışık, hem de muttarid değildir. Eğer Arab lisânını - Fransızca öğrendiğimiz gibi - kâifahrîr ve tekellüm için tahsîl edecek isek her dürlü istisnââtiyle berâber Hıfz u itkaana mecbûruz. Fakat mâdâm ki Osmanlı Türkçesinde söyleyüb yazmağı öğrenmek istiyoruz, binâenaleyh Arabîde mer'î olan İsm-i Mensûb kavâ'idininin kâffesini bellemek ihyiyâcından vâresteyiz.

(x) Eski harflerle ifade edilmiştir. Aslında ses olarak (Lı, Lu, Li, Lü)dür. Bursalı misali yerine meselâ ses uyumuna göre Ordulu denilebilirdi.

(1) Ankaravî ta'bîri meşhur Ankaralı Sarı Abdullah Efendi'den dolayı kabul olunmuştur. Bu zât, Mesnevî denilen ma'hud manzun kitâbın şârihidir. Ankaralı Abdullah Efendi derler.

Sana burada ba'zı şâzlarla berâber dâimâ kullandığımız İsm-i Mensubla-
rı kayd edeceğim :Meselâ

Mekke, Millet (ki El-mille)dir.Hey'et (El-Hey'e)dir (İzâfet)
(El-izâfedir) (tecrife) gibi Tâ-i Zâide ile nihâyetlenen kelimelerde
ki Tâ'lar~~Yâ~~-ı Nisbet lâhık olunca hazf ve iskaat olunur. da Mekkî,
Millî, Hey'î, İzâfî, Tecribî denir.

Bir de âhîrinde Elif olan kelimelerin nisbetinde Elif Vâv'a munga-
lib olur.Hamâ şehrinin nisbetinde (Hævî) denir. *ame*

İsm-i Mensublarda - Tesniye Edâtı gibi - Te'nîs ve Cemi' Edatı
Yâ-ı Nisbetden sonra gelir : Kıyâfet-i Millîye, Âdet-ı Kavmîye, Keli-
me-i Arabîye, Meşâhîr-i Felekîyûn, Ecille'-i Riyâzîyûn, Fukahâ'-i
Tabi'iyûn gibi.

Sema' Şita' gibi kelimelerde de iki sûret mer'îdir.Semâvî, Semâî
Şitâvî, Şitâî (Bir de Şitevî)vardır.Fakat biz zevkimize nasıl giderse
öyle kullanmakta hürrüz: Meselâ Kütüb-i Semâviye veyâ Bir emr-i Semâ-
vî deriz.Meselâ Kânûn-ı Sâni şühûr-ı şemsîyeden bir şehr-i sitevî ya-
zarız.

Dünya, İsâ, Mûsâ, Buhârâ gibi kelimelerin nisbetinde üç sûret var-
dır.Birincisi Elif'in hazfidir : Dünyîy, İsiy, Mûsiy, Buhârîy sū-
retine girer.Bu sûretle olan nisbetlerden biz yalnız (Buhârîy)'yi ka-
bûl etmişiz.~~Buhârîy~~ Diğerleri lisân-ı arabîde cârîdir, bizde
değil.

İkincisi:Elif'in Vâv'a kalbidir : Dünyevî, İsevî, Mûsevî, Buharevî
İşte bizim lisânın şîvesine bunlar tevâfuk etmiş olduğundan biz bu ~~ni-~~
nisnetleri kabul etmişiz.İstersek ~~Buhârîy~~ Buhârîy istersek Buhârevî
deriz.

Üçüncüsü : Elif'den sonra Vâv ziyâdesidir.İsâvî, Dünyâvî, Mûsâvî,
Buhârâvî.Bunlardan da yalnız (Buhârâvî)'yi kullanırız.İsâvî, Dünyâvî
demeyiz, yine Arablar isti'mâl ederler.

(Fa'île) vezninde olan isimler (Fe'elî) suretine girer : Medîne, Hanîfe; Medenî, Hanefî olur.

(Ma'nâ) gibi harf-i aslıden maktûb kelimelerde Elif Vâv'a kalb olunur : Ma'nevî gibi. Elif'i

Sahrâ', Beyzâ' gibi Elf-i Te'nîs-i Memdûde ile nihayetlenen kelimelerde Hemze Vâv'a kalb olunur. Sahrâvî, Beyzâvî (Beyza' bir şehirdir. meşhûr Tefsîr sahibi Beyzâvî oradandır).

Fü'île veznindeki İsm-i Mensûb (Fü'elî) şekline konulmak kavâ'idendir. Meşhûr Beni Ümeyye'nin nisbetinde bu cihetle (Ümevî) denir. Fakat (Emevî) demek de doğrudur.

Fa'îl vezninin İsm-i Mensûbu (Fa'elî) gelir. Anın için Ali'nin nisbetinde (Alevî) denir.

Civânmerd-i meşhûr (Hâtem) Kâtem veznindedir (Hâtim) vezninde de ğildir. Tayy kabîlesine mensûb olduğundan kaa'ideten (Tayyî) demek lâzım gelirdi. Sıkleti cihetiyle (Tâî) şâz olarak isti'mâl edilmiştir. (Hâtem-i Tâî)

Yine bunun gibi şâz olarak Karye'nin nisbetinde de Karevî denilmiştir. Fakat bizim Kâtib Efendiler zâten en müsta'mel kelimelerde bile galat tarafdârı veyâ galatperdâzlık cümlesinin şî'arı olduğundan Kaf'ın zammıyla (Kurevî) okurlar. Fasîhi Karevî'dir.

Almanya'ya Arablar Cermânyâ demişler. Nisbetinde de (Cermânyâvî) kullanmışlar. İstersek biz de kullanırız. (Cermânyâvî'l-asl) gibi, Almanya da (Cermen) veyâ (Cermân) demişler. Bu cihetle biz de (Lisân-ı Cermânî) diyebiliriz.

Müsemmî (Müsemmâ) Müstesnî (Müstesnâ) gibi kelimâtın nisbetinde Müsemmiy, Müstesniy demek muktezây-ı kaa'idedendir. Kezâ Mustafâ ile Murtazâ lâfızları da bu kaa'ideye göre (Mustafaxîy, Murtazaxîy) olacak iken biz (Mustafavî, Murtazâvî) sûretlerini kabûl ve isti'mâl etmişiz. Ahd-i Cenâb-ı Mustafavî, Belâgat-i Murtazavîye.

Dem, Fem kelimelerinin nisbeti de (Demî) (Femî) 'dir. Fakat biz ~~mixx~~

birincisini kabul etmeyüb (Demevî) nisbetini almışız.İkincisini(Femî) olarak kabul etmişiz.

Küre'nin nisbetinde ~~kürî'dir~~ (Kürevî) diyenler ~~çokdur~~ çokdur. Fakat doğrusu (Kürî)'dir.Lügat'ın nisbetinde (Lügî) ve (Lügavî) denir. Biz ikincisinden hoşlanmışız, lügavî deriz.

Ma' lâfzının nisbeti Mâî ve Mâvî'dir.Biz, ya'ni ekseriyet Mâî'yi kabul etmişiz.

Eczâcılık fenni ma'nâsına olan Saydele'nin nisbetinde (Saydelânî) ve Saydelî denir İlm-i Saydelânî,Mevadd-ı Saydelânîye.

Arab kaa'idesince Cemi'lerin mensûb sıygasiyle getirilmesi tecvîz olunmuyor.Bu cihetle Saîd Bey (x) Fezâil-i Ahlâkiye kitâbını neşr ettiği vakit ismine i'tirâz etmişler idi.(Fezâil-i Hulkiye) demek lâzımdır demişlerdi.O da şu misâllerle müdde'asını isbât eylemiş idi.Eslâfdan cemi'li ism-i mensûblar :

Esrâf-ı Ensârîye (1)

Avâlim-i Ervâhiye

Ahlâfdan :

Umûr-ı Düveliye, Muhâverât-ı ~~Hukukîye~~ hikemiye, Kavâ'id-i Hukukîye, Mu'amelât-ı Kuyûdiye, Merâsim-i Teşrîfâtîye, Hisâbât-ı A'sârîye.

Sonra da şöyle demişdi : "Bu terkîbâtın cümlesi şivesi mukteziyâtından olub, değil yalnız şive-i lisân-ı Arabîye hattâ elsine-i u(mu)m-ı âlemiyânın doğrudan doğruya kavâ'idine muhâlif olsa bile biz yine anları böyle isti'mâl ederiz"

İşte bu da isbât eder ki biz her kaa'idede Araba tamâmiyle ittiba' mecbûriyetinde değiliz.Acem, kendine mahsûs bir kaa'ide yapmış.Biz de bu iki milletin kavâ'idinden istediklerimizi almışız.Fazla olarak da kendi selîkamıza hoş gelen usuller yapmışız.Hattâ cümel-i Hikemiye, Mesâ'il-i Düveliye, Umûr-ı Hukukîye, Usûl-i Ticârîye demiyor muyuz.

(x) Kemalpaşazâde Saîd Bey.Yazar ve araştırmacı.Siyâsî Hukuk uzmanı. Lâstik Saif lâkabiyle tanınmıştır.Öl.1921.

(1) Şu bizim Eyub Sulta(n) diye ne halt etdiğimiz(i) bilmediğimiz zâtin nisbeti de şöyledir : Ebû Eyyûb-ı Ensârîlafzı da müfredi olmaları yan cemi'lerdendir.

(Ensârî)

Sana biraz da ba'zı neseb-i şazzeneden bahs edeyim :

Basralı'nın nisbeti (Basrî) (Reyy) şehrinin nisbeti (Râzî) Merv şehrinin nisbeti (Mervezî) Bagsûr (1) şehrinin nisbeti (Begavî)'dir. Meselâ bir kitâbda Fahrüddin-i Râzî Hüseyin-i Mervezî İmâm-ı Begavî görürsün, Bunların ne olduğunu bilemezsin. Hasen-i Basrî görürsün. Haniyâ şu Makriköydeki Defterhâne Mümeyyizi Basri Efendi gibi bir isim zan edersin. Hıristiyân ma'nâsına (Nasrânî) Taberîyede vâki' Nâsıra karyesine mensûb demektir. Çünkü İsâ orada şöhret edilmiştir (2). San'ânın nisbeti (San'anî)'dir. Meselâ yukarıda yazdığım (Hamâ)'nın Hamevî oluşuna kıyâsen (San'avî) olmak lâzım gelirdi.

Cismin nisbeti (Cüsmânî)'dir. Cim'in zammiyle. Halk olarak Cim'in kesriyle telâffuz eder. (Revhânî) gönle ferâh veren dilküşâ yer, Rûhî makamında da (Rûhânî)'dir, Cüsmânî mukaabili.

İkili (Senâî), üçlü (Sülâsî) dörtlü (Rübâ'î) beşli (Humâsî) altılı (Südâsî) yedili (Sübâ'î).

Şimdi bir de mahlâslar vardır. Anları şâirlerimiz kullanmışlardır : Hayretî, Safvetî, Şevketî, Şefkatî, Vahdetî, Necdetî gibi. Bunlar Arab kaa'idesince yanlıştır. Fakat Fârisî üslûbuna muvafık ve bizce de mu'teber ve müsta'meldir.

"(Nebât)kelimesinden İsm-i Mensûb yaparak Nebâtî, Nebâtîye yazabilir miyiz" diyorsun. Şübhe yok. Bir levn-i nebâtî, kütüb-ı nebâtîye, Muvve-i inbâtîye.

Cerbeze-i nutuk'dan ziyâde şivemizde cerbeze-i nutkiye, cerbeze-i lisânîye hoş gelir ve doğrudur. İnbatî doğrudur. (Bitirme) ya'nî yerden bitirme, yetiştirme, çıkarma ki nebâta aiddir.

Bunu sormakdan maksad (Masdarların âhirine de Yâ-i Nisbet getirmek muvafık olup olmadığını öğrenmek)'dir. Diyorsun. Ba'zı masdarlar vardır ki lisânımızda Yâ-i Nisbet kabûl eder. Harekât-ı Ta'arruzîye, Tedarikât-ı Tedafü'îye yâhud Ta'arruzî ve Tedafü'î demiyor muyuz.

Bir de (Maksad)'dan sonra (İçün)'e lüzûm yokdur. Bana yukarıdaki ibâreyi mektubunda şöyle yazmışsın : "Maksadım masdarların âhirinde de

(1) Doğrusu Begsur. (2) Hz. İsâ'nın peygamberlik günlerine kadar yaşadığı ve muhtemelen doğduğu şehir.

15

Yây-ı Nisbet muvâfık-ı ~~kaa~~'ide olub olmadığını öğrenmek içündür." Bu cümlede ya (Maksad) ve yâhûd (içün) kelimelerinden biri zâiddir. (Bunu yazışım öğrenmek içündür) veyâ (Bunu yazmaktan maksadım öğrenmekdir). Demek iktizâ eder.

(İştihâr ârây-ı kemâl)terkibinden bir dürlü ma'nâ çıkartamıyorum diyorsun.

İştihâr ârây-ı kemâl ta'biri şöhretini kemâl ile (Kemâlini şöhretle ziynetlendiren) demek takdirindedir. Meselâ Edebiyât-ı Osmânîyede işti hâr ârây-ı kemâl olan filân deriz. (1)

Şimdi oğlum sen benim ~~ttt~~tuğum kaa'ideye ~~ingiliz~~ gel, zemân veyâ m mekân icâbı olarak hocasız öğrenenler öyle yapar :Yazıyı kaa'ide öğre nerek yazmaktan ise kaa'ideyi yazılmış şeyleri okuyarak öğrenmeli. İşte ben Nümûne-i Edebiyât'ı (2) o maksadla te'lîf etdim. Mukaddimesinde de fikrimi söyledim. Bugün Ekrem Bey'in Ta'lîm-i Edebiyât'ı ile (3) kim ya zı yazmış. Herkes Kemâl'in (4) yazdığı şeyleri okuyub teklîd etmekle âdem sırasına geçmiş.

Senin istediğin usûlde bir risâle yazmak zâten menvî-i zamirimdir. Bunda eski şü'erâmızın bir takım ta'birlerini de yazub lûgat tertibiy le ma'nâlarını ma'nâ-i istilâhîyelerini izâh edeceğim. Her vakit muhâfa za-i ciyâdet edecek pek çok ~~terkibât~~ terkibât-ı vasfiye vardır Hele Nef'î eş'ârı bu ta'birlerin defînesidir. Şimdiki halde lûgatimi ikmal ile meşgulüm, her gün çalışıyorum. Bir taraftan da Talha (Ebuzzi ya Tefvik Bey'in ikinci oğlu) beyaz ediyor. Yüz sahife olunca sana gön deririm. Ya'nî her yüz sahifesini gönderirim. Hem orada birikir, hem de sen başka lûgatlere öyle (Pestenkerâniyân) gibi timarhâne sâkinleri nin Kaamûsunda bile bulunan masharalıkları lûgat diye cem'etmiş eser lere müraca'at külfetinden kurtulursun. Bir zaman sonra da ya basarız, ya siz basarsınız.

Yây-ı Nisbiye, Tâ-i Mesnât filân diye gördüğün şeyleri de belki me râk edersin. Harfler Arabîde hep müennes ad olunmuştur. Meselâ Elf-i Mem düde demek bizim uzun elif dediğimiz medli elifdir. şöyle â. Bâ-i Muvah hide bir noktalı B demektir. Tâ-i Fevkiye üzerinde noktası olan T demek

(1) Doğrusu, parantez içinde yazılı olandır.

(2) Ebuzziyâ Tefvik Bey'in Nümûne-i Edebiyât-ı Osmânîye adlı eseri.

(3) Recâizâde Mahmut Ekrem Bey'in eseri.

(4) Namık Kemal. Öl. 1888.

15
dir. Tâ-i Mesnât iki noktası olan. Hasılı sıfatları hep te'nis olunur. Kâf-ı Arabîye, Lâm-ı Müşeddede, Sîn-i Mühmele (Noktasız) Cîm-i Mu'ce-me (Nokta) gibi.

(Ebuzziya Tefvik Bey'in oğlu Velid Ebuzziya için hazırlamış ve kendisine göndermiş olduğu bu yazı, bugünkü Türkçemizde artık bulunmayan ve kullanılmayan, daha ziyade Osmanlıca'ya ve kısmen Arabca'ya aid bâzı gramer kurallarını anlatmaktadır. yalnız

Bu metnin bu haliyle bugünkü dilimize Türk harfleriyle çevrilecek izahı ise, ne mümkün ve hatta ne de lüzûmlüdür. Buyüzden ~~aynı~~ ~~okunuşunu~~ üstadın Osmanlıca'dan başka Arabça ile Farsça'ya olan derin vukufunu belirtmek maksadiyle, ayrıca da bu dile meraklı olanlar için sadece okunuşunu, alfabemizin müsaadesi nisbetinde, vermekle yetinmiş bulunuyoruz. M.S.)